

Tegning af Pietro Krohn
i Otto Haslund og Pietro
Krohn: Billedbog for
Børn, 1871.

Forord

Efter udgivelsen af *Folk og Flora* 1-4 (1978-80) med en samlet fremstilling af dansk etnobotanik var det nærliggende at supplere værket med et tilsvarende om den danske fauna. Vort store etnozoologiske materiale findes spredt i en lang række bøger, tidsskrifter, fagblade, på institutioner m.v. Lektor, cand. mag. *Jørgen Larsen* på Institut for dansk Dialektforskning har beskæftiget sig med bl.a. de folkelige dyrenavne og skriver: »Man føler hårdt savnet af en håndbog af faunistisk, filologisk og folkloristisk art, som kan skabe overskuelighed og hurtig orientering i det danske [dyre]navnestof og den danske folketro« (Folkeminder 1964, s. 246).

Siden 1936 gjorde jeg lejlighedsvis ialt et par tusinde etnozoologiske optegnelser, og fra 1980 påbegyndte jeg efter samråd med forlaget Rosenkilde og Bagger en systematisk eftersøgning af relevant stof i biblioteker og arkiver.

Etnozoologien vedrører det materielle og åndelige samspil mellem dyr og mennesker, i dette værk mellem landets fauna og befolkning. Det er et tværvideenskabeligt og hidtil ret upåagtet område, hvori selve zoologien udgør måske fem procent, mens resten er kulturhistorie: dyrenes folkelige tilnavne, deres rolle som nytte- eller skadedyr, anvendelsen i heraldik, kalenderregler, talemåder, børnelege, vejrvarsler, folkemedicin, sagn, overtro, stednavne, lyrik m.v. Det griber ind i så vidt forskellige discipliner som arkæologi, farmaci, filologi, folklore, litteraturhistorie, jagt og fiskeri, teknologi, mytologi og jura.

Materialet til *Folk og Fauna* er hentet fra næsten hele vor zoologiske, folkloristiske, filologiske og topografiske litteratur. For en stor parts vedkommende drejer det sig om hidtil utrykte optegnelser i Dansk Folkemindesamling, Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser, Institut for dansk Dialektforskning og Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning.

Udover en snes afhandlinger i forskellige tidsskrifter (de fleste monografier om dyrenavne) er der udgivet nogle få bøger om dansk etnozoologi. For-

fatteren *Tage la Cour* skrev om Gøg, Stork og Svale i Sagn og Tro (1938) og Fuglene i dansk Digtning (1944), statsskovrider *Poul Lorenzen* om Jagt og Vildt i dansk Folketro (1930), Vildt og Vilddyr i dansk Folketro (1948) og Vilde Fugle i Sagn og Tro (1960). Lorenzens vigtigste kilder er Evald Tang Kristensens værker, men han publicerer også originalt stof. Pastor *Frederik Lange Grundtvig* fik o. 1870-90 læsere af Højskolebladet og andre til at sende sig et righoldigt materiale om fuglefolklore (nu i Dansk Folkemindesamling). Hans bog *Fuglene i Folkets Digtning og Tro* (1883) er en fælleseuropæisk undersøgelse og har som tillæg de 363 spørgsmål, han lod sine meddelere besvare. *Frits Heides* sagnhistoriske publikation *Onde og Gode i Dyreham* (1940) er velskrevet, men hans folkloristiske og navnlig sproglige tolkninger må tages med største forbehold.

Der foreligger ingen zoologisk pendant til Ordbog over Danmarks Plantenavne (1959-61). Om vore dyrenavne er i bogform kun kommet entomologen *Kai L. Henriksens* Danske Insektnavne (1944). I nærværende værks tredje bind kan en indeks med cirka 3.800 synonymer måske i nogen grad gøre fyldest indtil også dyrenavnene er samlet og filologisk behandlet i en ordbog.

Folk og Fauna omhandler ca. 300 arter. Rækkefølgen er som i Danmarks Dyreverden 2. udg. 1980. Af uddøde arter medtages ulv og vildsvin, om hvilke traditioner er blevet bevaret til nutiden. Fra Færøerne og Grønland nævnes etnozoologiske data vedrørende arter, der også forekommer i det øvrige Danmark. Materialet fremlægges rent refererende, dog forklares dyrenavne, som ikke er umiddelbart forståelige eller hvis betydning ikke fremgår af den zoologiske beskrivelse. I artiklerne anføres først det zoologiske trivialnavn, derefter de ældste synonymymer og endelig de folkelige navne optegnet siden o. 1850; disse er så vidt muligt ordnet topografisk begyndende i Sønderjylland. Bibeholdt er landets administrative inddeling i sogne, herreder og amter før sammenlægningerne pr. 1. april 1970. Hvor landsdel tilføjes betyder det, at navnet blev optegnet dér; det kan også være kendt i andre egne. De sproghistoriske perioder dateres således: gammeldansk 1100-1500, oldnordisk 1170-1550, ældre nydansk 1500-1700. Citater fra

ældre litteratur er ligesom dialektale remser, talemåder m.v. tillempet nutidig retskrivning og sætningsbygning.

Af hensyn til værkets omfang er – med få undtagelser – ikke medtaget de talrige plantenavne indeholdende et dyrenavn (disse kan opsøges i registerbindet til Ordbog over Danmarks Plante- navne), skadedyrsbekæmpelse, fiskeri- og jagt- metoder.

Jeg takker dr. phil *Marie Bjerrum* og cand. mag. *Jørgen Larsen* for transskriptionen af gammel- danske dyrerim til nu-dansk, sidstnævnte også for stor hjælpsomhed under min gennemgang af sed- delsamlingerne til ømålsordbogen. Tak til dr. phil. *Henning Henningsen* for benyttelse af hans

store søfartshistoriske arkiv og til *Carlsbergfon- det*, som har dækket mine omkostninger (rejser, ophold) i forbindelse med indsamlingen af mate- rialet. Endvidere bringes en tak til *Sven Tito Achen* og forlaget Komma, der tillod at reproducere tegninger fra Danmarks Kommunevåbener (1982), til læge, dr. scient. *Lorenz Ferdinand* for ornitologisk granskning af bind 2 samt til Dan- marks Nationalbank for tilladelsen til reproduktion af nogle pengesedler. Sluttelig en tak til *Harold A. Hansen* og *Gunnar H. Aarup* for hjæl- pen under værkets udarbejdelse.

V.J. Brondegaard

Maleri af Carl Bloch: En kone der sælger fisk, 1875. Sta- tens Museum for Kunst.

